

med djävulen och gossen Ekos sjukdom och död. Men just i dessa fall blir det något sökt, något oäkta — i en annan mening än en ofrånkomlig kyla — över berättelsen. Samtalet med djävulen får ett drag av komik och maskerad; vid sidan av storinkvisitorn i "Bröderna Karamasov" blir djävulen trots allt något av en jultomte. Skildringen av Eko blir å andra sidan en smula sötslig och daltig; pojken blir för mycket docka. Men det är möjligt att Thomas Mann även i dessa fall medvetet arbetat med ironin och att den nämnda effekten på läsaren är avsiktlig. Genom berättaren Zeitbloms naivitet är Mann i fråga om Eko i alla händelser garderad.

De för Mann karaktäristiska drag som jag här berört framträder redan i de tidigaste skrifterna. Men kanske kan man i dessa — liksom i reflexionerna om konstnärskapet i "Tonio Kröger" — spåra dels försök till en mera patetisk skildring och analys, dels större tveksamhet eller oro inför den egna kylan än senare. Detta gäller särskilt några av novellerna i "Der kleine Herr Friedemann". I "Tobias Mundernickel" berättas en "gätfull och över alla begrepp skändlig historia"; hur en ensam och föraktad människa regelbundet misshandlar sin hund för att njuta av djurets stegrade beroende ochhängivenhet under lidandet och läkningen. I "Luischen" tvingar hustrun sin löjlige och bedragne man att uppträda som dansös och sångerska på en välgörenhetstillställning; den tjocka herrn, "Luischen", får slag under spelet. Så direkta, brutala, bittra framställningar av ondska har Mann knappt senare givit. En tredje novell i samlingen, "Enttäuschung", är av intresse från helt annan synpunkt, som ett komplement till självbekännelsen i "Tonio Kröger". Hela novellen är en monolog om besvikelsen över att inte kunna uppleva och känna. Allt, natur, kärlek, sorg, blir ingenting mot vad berättaren tänkt sig att de skulle vara. "Jag väntar på döden. Ack, jag känner den redan så väl, döden, denna sista besvikelse! Detta är döden, kommer jag att säga mig själv i mitt sista ögonblick, nu upplever jag den! — Vad är det nu egentligen för märkvärdigt?"

Naturligtvis tycker man sig höra Thomas Manns egen röst i många liknande declarationer och beskrivningar från senare tid: Thomas Buddenbrooks likgiltighet och pliktmässiga arbete, kylan kring Leverkühn, "varken verklig lycka eller verklig olycka kom någonsin på min lott" ("Der Erwählte"). Men stolthet över att genomskåda, att stå utanför och över, att kunna gestalta allt med samma säkerhet, att förstå så djupt att värdering och engagemang blir omöjliga tycks ha förträngt oron över att stå vid sidan av livet. Honnörsordet demoni betyder bland mycket annat identifiering med allt, godtagande av allt, även ondska — vilket från skilda synpunkter ter sig som tolerans, förståelse eller likgiltighet.

HERBERT TINGSTEN

Denna artikelserie inleddes i söndags; ytterligare två artiklar följer.

En utrikesdebatt med skyggglappar

Försvarsministern och högerledaren hr Hjalmarson har offentligt debatterat vår försvars- och utrikespolitik. Det är glädjande att åtminstone vid ett tillfälle under valrörelsen den centrala frågan om vår utrikespolitiska hållning tagits upp; att så skett är i första rummet hr Hjalmarsons förtjänst; han är den av de ledande politikerna som varit mest angelägen att föra detta problem inför allmänheten. Verkligt klarläggande och uppriktig blev emellertid diskussionen inte. Hr Torsten Nilsson synes ha strävat att hålla meningsutbytet på ett halvt diplomatiskt plan; han synes, vilket är en vanlig yrkessjukdom hos ministrar, tro att hans uttalanden kan påverka andra länders politik och föredrog därför på flera punkter vaga, undvikande eller direkt vilseledande talesätt.

I första rummet gäller detta frågan om krigsfaran för vårt land. Hr Hjalmarson konstaterade det ostridiga förhållandet att det är ett eventuellt ryskt angrepp som vi är rädda för och rustar mot. Hr Nilsson svarade med att tala om att faror tidigare hotat även från andra håll och att även i framtiden sådana faror kunde tänkas uppstå. Naturligtvis, det är inte omöjligt att Ryssland om tjugu eller trettio år är en fredlig demokrati och att vi i stället har en nationalistisk diktatur på annat håll. Men det är rent spegelfäktteri att söka på detta sätt komma från saken. Vi vet alla att sedan det andra världskriget och under den tid vi nu kan överblicka den ryska aggressionsviljan framstår som det stora hotet mot världsfreden i allmänhet och mot Sveriges självständighet i synnerhet. Det är naturligtvis hr Nilsson lika medveten om som vi andra; ryssarna är säkert inte så okunniga att de föreställer sig att en svensk försvarsminister inte har den saken klar för sig. Tror hr Nilsson verkligen att genomskinliga finter av denna art gör något intryck på statsledningen i Moskva?

Ett krig mellan Sverige och Danmark eller Norge är otänkbart, det kunde till och med utrikesministern för några år sedan öppet slå fast. Att Sverige i en världskonflikt under några

förhållanden skulle kunna bli engagerat på Rysslands sida mot de skandinaviska grannfolken, mot västdemokratierna, de är uteslutet, och det finns inget demokratisk svensk politike som skulle våga hävda en motsatt åsikt. Då hr Hjalmarson påyrkar vissa militära överläggningar med Norge och Danmark och även talar om att sådana överläggningar faktiskt förekommer eller skall äga rum är detta därför inte oroande eller sensationellt. Att vi bövidta de förberedelser till ett samarbete som är möjliga utar inträde i Atlantpakten, därom borde alla demokratiska partier kunna vara ense. Även på den punkten sökte hr Nilsson komma ifrån problemet med diplomatiska fraser om att vi bör sätta oss in i vad vi skall göra i varje tänkbar situation. Varför inte likaväl tala ärligt och öppet om saken? Norge och Danmark är rent av anslutna till Atlantpakten, och ryssarna har sannerligen inte behandlat dessa länder sämre än Sverige. Vi kan bara vinna på att tala om att vi åtminstone gör något för att ordna samverkan vid ett ryskt angrepp.

Hr Nilsson avvisade också kravet på att ambassadören Rodionov efter de tre stora spioneraffärerna under hans verksamhet i Stockholm skulle förklaras olämplig på denna post. Det skulle kunna leda till avbrytande av de diplomatiska förbindelserna med Ryssland, påstod hr Nilsson. Ingen tror väl att ryssarna skulle göra spionambassadörens kvarstannande i Stockholm till villkor för normala diplomatiska relationer mellan de båda länderna. Det är den svenska regeringens rent ceremoniella protester mot det ryska övergreppet — protester som inte följs av några som helst reella åtgärder — som måste verka stimulerande på den ryska hänsynslösheten.

I en avgörande punkt undvek båda talarna en uppriktig diskussion. De förklarade båda i allmänna vändningar att Sverige inte borde ansluta sig till Atlantpakten därför att risken för ett överfall från ryskt håll (vi förutsätter att även hr Nilsson åtminstone i detta sammanhang tänkte på Ryssland) därigenom skulle ökas. Men vi

utgår väl alla ifrån att ett ryskt krig mot bland andra Danmark och Norge skulle leda till ett angrepp även på Sverige; godtar man denna förutsättning, blir det osannolikt, för att inte säga otroligt, att ryssarna i en sådan situation under någon tid skulle uppskjuta aktionen mot Sverige på grund av att vi inte hör till Atlantpakten. Hårtill kommer, såsom överbefälhavaren klarlade i sin stora utredning för bortåt två år sedan, att just det förhållandet att Sverige står utanför pakten kan leda till att ett angrepp i första rummet drabbar oss. Om dessa möjligheter var de båda debattörerna tysta i alliansfrihetens heliga namn.